BIJVOEGSEL BIJ DE
"KLEINE BIJDAGEN OVER DEN ISLAM OP JAVA"

DOOR

DR. A. W. T. JUYNBOLL.

Voor het bewerken der verschillende gegevens in bovengenoemd opstel heb ik, vooral ten opzichte van mijne daarbij medegedeelde opmerkingen, niet zooveel zorg kunnen besteden als wel vereischt wordt bij eene nauwkeurige behandeling van zoo vele ver uiteenloopende bijzonderheden. Niet slechts uit de drukfouten¹ maar ook uit den stijl blijkt duidelijk, dat de uitgaaf overhaastig is geschied. Daarover mijn leedwezen betuigende, wil ik tevens trachten eenige fouten te herstellen en enkele opgaven eenigermate aan te vullen.

Omtrent het woord Galli heb ik (bladz. 265), niettegenstaande de uitdrukkelijke verzekering mijner daar vermelde autoriteit, beweerd dat deze vorm niet Arabisch is. Hoewel mij dit woord als priester-naam nog steeds even vreemd voorkomt, meen ik nu toch de mogelijkheid zijner Arabische afkomst te kunnen aanwijzen. De verklaring van gali in Winter's Kawi-Javaansch Woordenboek (door mij in noot 7 vermeld), als beteekenende juweel, puikjuweel, doet mij namelijk vermoeden, dat hier het Arabische woord ^{غال} kan bedoeld zijn, dat volgens Lane "high or excessive applied to a price, or rate, at which a thing is sold" beteekent, en bovendien volgens Dozy's Suppl. "cher" in den zin van "tendrement aimé."

Hiertegen voere men niet aan, dat in het Kawi-Javaansch

---

¹ Behalve sommige, vroeger reeds aangegevene, drukfouten zijn er meer, bij voorbeeld op blad. 263, regel 5 v. o., leze men Lamongan in plaats van Lamangon.

Woordenboek geene Arabische woorden voorkomen; immers in de Voorrede van dit Woordenboek (bladz. VII) getuigt Dr. H. N. van der Tuuk dat er Arabische woorden bij zijn, en noemt hij zelfs twee voorbeelden, namelijk mansud dat het Arabische makşud, en sarik dat, in de beteekenis van sakutu, het Arabische s'arik (lees s'arîk) is. Ook Prof. Roorda heeft reeds in het Javaansch Handwoordenboek aangetoond, dat het Kawi-woord kérah, in beteekenis gelijk aan het Javaansche karëp (bij Winter karsa), het Arabische خَيْرَة of خَيْرَة is, dat beteekent „hetgeen men verkiest.“ Meerdere voorbeelden zijn hier wel overbodig; en veilig kan men de mogelijkheid erkennen, dat bovengenoemd Kawi-woord gali van Arabische afkomst is.

Op blz. 269 had ik moeten waarschuwen, dat de daar bij de waktoe's gebruikte Maleische uitdrukking latnja niet, zooals men wellicht meenen zou, beteekent „op zijn laatst“ d. w. z. dat men desnoods dan nog zou kunnen aanvangen, maar „het einde daarvan“, namelijk van den gebedstijd. Het beantwoordt derhalve geheel aan het meer gewone Maleische achirnja, zooals ik in noot 5 aldaar reeds opgaf. Dat deze opvatting de ware is, blijkt min of meer uit de (bladz. 270) telkens volgende opmerking „kapan liwat trak bole“ „als het later is, kan 't niet meer“, vooral uit de bijvoeging bij den waktoe soeboeh: „latnja poekoel 5 pagi matari bloem kloear“ waarna volgt: „kapan matari kloear soeda trak bole.“ Er wordt dan ook, naar het mij voorkomt, voor elk dezer gebeden meer tijd gevorderd dan er bij mogelijkheid zoude overschieten volgens aannahme van het eerste hier besproken gevoel.

Op bladz. 271 komt eene plaats voor, welke ik niet goed heb kunnen verklaren, doch waarvan mij nu de juiste oplossing gegeven is door mijn ambtgenoot J. A. Van den Broek. Door slechts in plaats van Moloekat op den vijfden regel Malaékat te lezen, verkrijgt men namelijk dezen zin: „Den 10den gaat men naar Minâ, de plaats waar aan Nabî Ibrâhîm, toen hij zijnen zoon Nabî Ismâîl wilde offeren, een bok in ruil is gegeven door een engel.“

De op bladz. 281 en verder door mij uit de geleende stukken overgenomen uitdrukking „Prangwedanansch grondgebied“

is, gelijk men weet, eigenlijk niet goed te keuren, daar reeds het woord „Prangwedanan” het grondgebied van Prangwedana aanduidt. Juister noemt men het Prangwedana's grondgebied.

Van de *sarakah* sprekende (de fooi welke met andere gaven aan den priester gegeven wordt bij gelegenheid van een door hem ingezegend huwelijk), verwees ik, in eene noot op bladz. 284, naar een opstel van den heer C. F. Winter (Tijdschrift voor Nederlandsch Indië, jg. 1843, I). In plaats van op bladz. 464 aldaar, had ik de aandacht moeten vestigen op bladz. 477, waar van de *sarakah* sprake is. Opmerking verdient voorts dat aldaar de bovenbedoelde andere gaven niet, zooals in het door mij geciteerde artikel, hoebå rampé, maar *sanggans* genoemd zijn, in overeenstemming derhalve met de opgaaf in het Javaansch Handwoordenboek, waar (506a) het woord *saŋgan* verklaard is door „de giften aan den priester en zijne getuigen bij de voltrekking van een huwelijk.” Aan de verklaring van *huba rampé* (95a van het Handwoordb.), aldus luidende: „geschenken tot versnapering: geschenken in kippen, kapoenen, eenden of andere kleinigheden bestaande, die op de Garëbëgs door de op de dorpen wonende Ngoelâmâ's voor den Vorst, of door anderen aan den Loerah-tabon, gebracht worden”, kan men derhalve de bovenvermelde beteekenis van *saŋgan* toevoegen. Bij vergelijking dezer opgaven omtrent den *saŋgan* bij Winter (477) en het door mij aangehaalde artikel (bladz. 285) ziet men, dat de laatste mededeeling uitvoeriger is.

Het in de eerste noot aldaar door mij opgemerkte moet vervangen worden door de verwijzing naar het Jav. Handwdb. (325a) waar *daŋan* omschreven is als: „eene hoeveelheid rijst, maïs, katjang of *këdëlé*, van zeven tot tien *kàti*.” (Men vergelijkte hiermede in hetzelfde Wdb. 379a het artikel *tómpó*.) De vroegere opgaaf (in Gericke's Jav. Nederd. Woordb. 250a): „een zekere hoeveelheid rijst, te Soerakarta van 100, in de *désa*'s van 70 realen of iets meer gewicht”, komt ook voor in Winter's bovengenoemd opstel, bladz. 467, en was dus waarschijnlijk daaruit overgenomen.

Bij mijne aantekening omtrent *tangkëb* (in de tweede noot) had ik moeten verwijzen naar het Jav. Handwdb. (395b) waar *gëdaŋ sëtankëb* verklaard is als „een tros pisang, waarvan de helft *sëliran* genoemd wordt.” Ook van suiker sprekende, gebruikt men het woord *taŋkëb*, gelijk mede aldaar blijkt uit

deze woorden: „gula sětañkěb, een paar koekjes Jav. suiker (die aan de ééne kant vlak, aan de andere bol, met de vlakke kant op elkander gelegd en zoo verkocht worden).” Men vergelijkte Winter's Javaansche Zamenspraken I, 306 regel 3, waar onder het aan een dalañ toekomend loon ook, als bestanddeelen van de sajèn, genoemd worden: „één dalañ ongekokte rijst, één kokosnoot, één tañkěp suiker, één tañkěp pisañ” enz.

Dit woord sajèn is in het Jav. Hwdb. 475a korthedshalve verklaard door „offerspijzen met de daarbij behoorende artikels.” Men versta echter dit woord „offerspijzen” niet verkeerd. Uit de hierboven geciteerde plaats der Jav. Zamenspraken blijkt, dat deze gaven bestemd zijn voor den wajangvertoonster; in Winter's vroeger genoemd opstel, bladz. 471, komt de sajèn voor in de beteekenis van „offerspijzen” bestemd voor dengene die bruidegom of bruid beschilderd heeft volgens de daar beschreven gewoonte. Uit beide plaatsen leert men, dat de sajèn verschilt naar gelang van omstandigheden, doch tevens bemerkt men dat deze gaven zeer oneigenlijk „offers” of „offerspijzen” genoemd worden, waarover immers een priester den zegen zoude moeten uitspreken, wat echter bij de sajèn niet geschied.

Op bladz. 291 der „kleine Bijdragen” heb ik ten onrechte beweerd, dat het daar genoemde woord madjěmoe k ontbreekt in het Jav. Handwdb.; het komt namelijk voor onder jěmuk (761b), waar majěmuk verklaard is door „benaming van een offermaal van sěga gurih in den morgen van den dag waarop een huwelijk gesloten wordt”, met verwijzing naar het Arabische majmū. Volgens Winter's bovengenoemd opstel (478) bestaan die „offerspijzen”, daar sadekah madjemook genoemd, in „rijst met kokosmelk gekookt, genaamd sekool woedoek, en kippenvleesch, waarvan de toebereiding lembarran genoemd wordt.” Met sekool woedoek is hier waarschijnlijk dezelfde rijstbereiding bedoeld welke hier boven onder den naam van sěga gurih voorkwam; want in het Jav. Hwdb. leest men onder wuduk (531a): „Wuduk KW. zva. gurih. Sěga wuduk, N., sěkul wuduk, K., rijst met kokosmelk en zout (ook wel met djagoeng, katjang en andere ingrediënten) in een dandang gekookt voor offerhanden.” Over deze soort van offers wordt werkelijk door een priester de zegen uitgesproken.

Op de volgende bladz. 292 vermeldde ik de van het woord

surtanah gegevene afleiding door Dr. H. N. Van der Tuuk, namelijk uit het Perzische *عشرخانه*. Indien echter met dit woord bedoeld is wat Vullers in zijn Perzisch Lexicon *عشرخوان* noemt en verklaart door „is qui in sepulchro mortui versus Corani legit“, dan is deze afleiding niet goed te keuren, — wanneer althans de beteekenissen van het woord surtanah goed zijn opgegeven in het Jav. Handwdb. In het door mij bedoelde geval beteekent surtanah bepaaldelijk een na de begrafenis gegeven maaltijd.

Daarom stel ik nu eene andere afleiding voor, namelijk uit het Perzische *سور آستانه*, samengesteld uit sur „feest“ en âstânah „sepulturae locus sanctorum“. (Dat het woord Astanah in het Javaansch voorkomt met deze beteekenis, is bekend.) Wellicht wordt mijne gissing, welke ik gaarne door eene betere zal zien vervangen, eenigszins aanbevolen door de opmerking dat, volgens het Jav. Hwdb., in plaats van surtanah ook wel enkel sur gebruikt wordt in het Javaansch, wanneer hetzelfde „offerfeest bij een graf terstond na de begrafenis“ bedoeld is.

Ook aangaande Mohammad's geboortefeest nog eene opmerking. Op bladz. 288 zeide ik, dat in Hindostan de twaalfde der derde maand opgevat wordt als de gedenkdag van Mohammad's dood, niet van zijne geboorte. Ten aanzien van een deel van Hindostan is deze opmerking juist; doch niet in alle deelen van dit groote land heerschen overal dezelfde inzichten. In een werk van Rev. E. Sell, dat voor de kennis van den Islâm veel leerrijks bevat, ook betreffende Hindostan, — „The faith of Islâm“, — komt deze belangrijke mededeeling voor (bladz. 245): „In Madras, and in some other parts, it is more customary to keep this day, not as the anniversary of the death of the Prophet, but as the „Jashn-i-milâd-i-Sharîf“, the Feast of the noble birth.“

Overigens geeft deze schrijver dezelfde bijzonderheden omtrent de viering van dezen dag, als die welke ik vroeger naar andere bronnen reeds vermeld heb. Slechts weinige nieuwe trekken komen in zijne beschrijving voor. In plaats van den „Qadam-i-Rasûl, or footstep of the Prophet“ wordt door hen, die den geboortedag van Mohammad herdenken, den „A'sâr-i-Sharîf“ tentoongesteld. Van dezen A'sâr-i-Sharîf zegt hij nog: „This is supposed to be a real portion of the hair of the Prophet's

beard and moustache. It is said to possess the miraculous property of growing again when a portion is broken off. On this day it is put into rose water which those present then drink and rub on their eyes. Great virtue is attached to this proceeding"; en iets verder: "it is a very rare thing to meet a person who does not believe in the miraculous growth of the A'sár-i-Sharíf."

Bij zijne bespreking van het Asjoera-feest (in den Indischen Archipel veelal het Hasan- en Hoesain-feest genoemd) vergelijkt ook Sell (bladz. 242) de daarbij heerschende gewoonten met die van het Hindoesch feest waarop Garcin de Tassy de aandacht vestigde (zie in mijn opstel bladz. 291). Sell zegt: "Indian Musalmáns have copied in their feast many Hindu ceremonies. The procession of the Tázías, and the casting of them into the water is very similar to the procession at the Hindu feast of the Durga Puja¹, when on the tenth day the Hindus cast the idol Durga, the wife of Siva, into the Ganges. The oblations offered at different shrines are similar to those offered by the Hindus, such as rice, clarified butter and flowers.

---

¹ This feast is known in South India as the Dassara. The idol is thrown into a tank.

BLADVULLING.

In het werk getiteld: "*The Future of Islam* by Wilfrid Scawen Blunt" komen de volgende opgaven voor, betreffende de Islâm-belijders van onzen tijd.

Volgens bladz. 13 zijn er thans $\pm$ 175 millioen Moslims, volgens Blunt aldus verdeeld: 145 millioen Sonniten, 15 millioen Sjiïten, 8 millioen Wahhâbiten en 7 millioen Abadhiten.

Volgens bladz. 8 telt Britsch-Indië nu 40 millioen Moslims, de Indische Archipel 30 millioen, en China 15 millioen.

Omtrent de Chineesche Moslims wordt op bladz. 34 gezegd, dat zij, voornamelijk in de binnenlanden gevestigd (vandaar het onzekere der berichten omtrent hun aantal, door sommigen op 15 millioen, door anderen zelfs op 20 millioen geschat), zich aan de Sjàfiitische school schijnen te houden, althans door Arabische zendelingen bekeerd zijn; voorts, dat zij zeer gezien zijn onder hunne landgelooten, en veelal hooge staatsbetrekkingen bekleeden. Hunne positie in den Islâm schijnt echter even afgezonderd als bij voorbeeld de Abyssinische kerk in het Christendom.

Op bladz. 202 is aangeteekend, dat in de Kaap-kolonie nu reeds ruim 15000 Moslims zijn.

Van de 145 millioen Sonniten, volgen (bladz. 18) ruim 22 millioen de school van Abu Hanîfa; deze zijn meerendeels Osmanli's.

De Sjàfiïten schijnen verreweg de overhand te hebben. In de beroemde Moslimsche Akademie te Kaïro, de welbekende Azhar-school, die thans circa 1500 discipels telt, zijn 505 hoogleeraren aangesteld, namelijk 200 Sjàfiitische, 200 Mâlikitische, 100 Hanafitische en 5 Hanbalitische. (bladz. 22.)

De Sjàfiïten komen, behalve in Egypte en in den Indischen Archipel, ook voor in Britsch-Indië, namelijk in Hydarabad en de Bombay-Presidency, waar het Arabisch element het sterkst is vertegenwoordigd. Met andere woorden: de grootste massa der Moslimsche bevolking van Britsch-Indië behoort tot de Sjà-

fiten. Slechts de afstammelingen der Mogol-vorsten en hunne onderhoorigen zijn Hanafiten (school van Bochâra). Onder het arme volk worden in de laatste jaren, door Turksche propaganda [evenals in Zuid-Afrika], velen bekeerd tot het Wahhâbisme. (Bladz. 29).

Van de 15 miljoen Sjiïten zijn de meesten in Perzië, verder één millioen in Irâk, weinigen in Syrië en in Afghanistân, en hoogstens 5 millioen in Britsch-Indië. (Bladz. 39).

Ook nabij Madîna wordt, evenals in de Westersche hoofdsteden, een groepje Sjiïten geduld; doch steeds zijn zij van de overige Moslims wel onderscheiden. (Bladz. 40).